

Конституційно-правовий аналіз

форм реалізації рішень Конституційного Суду України

Т. І. Тишук

здобувач кафедри конституційного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

В статті розглядаються конституційно-правові форми реалізації рішень Конституційного Суду України, дається їх визначення. Також розкривається зміст комплексного характеру форм реалізації та проводиться його аналіз. Чітко проводиться зв'язок між видовою приналежністю рішення та комплексом форм його реалізації.

Ключові слова: форми реалізації, комплексний характер.

В статье рассматриваются конституционно-правовые формы реализации решений Конституционного Суда Украины, дается их определение. Также раскрывается содержание комплексного характера форм реализации и проводится его анализ. Четко проводится связь между видовой принадлежностью решения и комплексом форм его реализации.

Ключевые слова: формы реализации, комплексный характер.

The article deals with the constitutional and legal forms of realization decisions of the Constitutional Court of Ukraine, given their definition. Also disclosed the content of the complex nature forms of realization and conducted its analysis. Clearly made the

link between species belonging solutions and complex forms of its realization.

Keywords: *forms of realization, complex character.*

На Конституційний Суд України покладено важливе завдання — гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України (ст. 2 Закону України «Про Конституційний Суд України») [1]. Для цієї мети Конституцією України та цим же Законом Конституційний Суд наділений винятковими повноваженнями, які відповідають його конституційно-правовому статусу як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні. Конституційний Суд України здійснює свої повноваження шляхом ухвалення рішень, тому їх реалізація є ключовим етапом у процесі здійснення конституційного правосуддя. На теренах України не було проведено детального наукового дослідження аналізу форм реалізації рішень Конституційного Суду України та встановлення їх комплексного характеру як обов'язкової складової. Оскільки рішення реалізуються у конкретно-визначених формах, які різні та одночасно переплітаються одна з одною, то вивчення питання їх комплексного характеру є безпосереднім шляхом до розуміння суті процесу їх реалізації.

Реалізація рішень Конституційного Суду України — це процес їх здійснення у відповідній формі, яка зумовлена їх змістом та впливає із правової природи рішень Конституційного Суду України. А форма є одним із структурних елементів механізму реалізації рішення Конституційного Суду України.

Форма реалізації рішення Конституційного Суду України — це спосіб організації (прояв) реалізації рішення Консти-

туційного Суду України, який визначається видовою приналежністю рішення та його змістовим наповненням.

Вважаємо за необхідне виділяти такі форми реалізації рішень Конституційного Суду України:

виконання,
дотримання,
застосування,
використання.

Необхідно звернути увагу, що зазначені форми реалізації мають суттєву відмінність від форм реалізації нормативно-правових актів (хоча і звучать однаково). У них різні сфера впливу, процедура реалізації, суб'єктний склад тощо, що зумовлено відмінністю їх правової природи та особливістю рішень Конституційного Суду України у системі джерел права.

Рішення Конституційного Суду України не має єдиної форми реалізації, воно одночасно реалізується у декількох формах, тобто формам реалізації рішень Конституційного Суду України властивий комплексний характер. Для того, щоб зрозуміти, що таке комплексний характер форм реалізації рішень Конституційного Суду України, його правову природу та оцінити з практичної точки зору, варто розпочати із визначення понять кожної із форм реалізації рішень Конституційного Суду України та встановити їх тотожності і відмінності.

1. Виконання рішення — це діяльність органів державної влади та їх посадових осіб, зумовлена їх обов'язком, передбаченим Конституцією України, яка спрямована на втілення в життя рішення Конституційного Суду України.

Виконання рішень відбувається у два способи: безпосередньо і опосередковано.

Способом безпосереднього виконання є одномоментна у часі та просторі дія, яка є наслідком винесення рішення Конституційного Суду України про неконституційність акта (положення), напри-

клад рішення від 24 грудня 2004 р. №22-рп [2] або рішення про офіційне тлумачення, у якому певні положення визнані неконституційними, наприклад рішення від 13.05.1998 р. №6-рп/98 [3]; також способом безпосереднього виконання рішення є дії, вчинені суб'єктом (суб'єктами) реалізації рішень Конституційного Суду України, на вчинення яких є пряма вказівка Конституційного Суду України у резолютивній частині рішення і який може виконати це рішення з огляду на свої повноваження, не звертаючись до інших органів державної влади. Наприклад, з огляду на функцію захисту прав та свобод людини і громадянина Конституційним Судом України, яка виражена у формі окремих вказівок (рекомендувати, звернути увагу, запропонувати), рішення від 22 грудня 2009 р. №34-рп [4].

Способом опосередкованого виконання є реалізація тих рішень, у яких Конституційний Суд України, здійснюючи функцію захисту прав і свобод людини і громадянина, робить окрему вказівку (рекомендувати, звернути увагу, запропонувати) для конкретного суб'єкта (суб'єктів) реалізації рішення Конституційного Суду України, але той, з огляду на його повноваження, не може сам виконати рішення Конституційного Суду України і чекає на здійснення дії від інших суб'єктів реалізації рішення Конституційного Суду України.

2. Дотримання — це пасивна поведінка органів державної влади та місцевого самоврядування і їх посадових осіб, спрямована на непорушення рішення Конституційного Суду України.

Дотримання як форма реалізації рішення Суду є довготривалою у часі (постійною). Особливістю цієї форми реалізації є той факт, що суб'єкт, не дотримуючись (порушуючи) рішення Суду, окрім цього, порушує і чинне законодавство, яке змінилось у зв'язку із прийняттям цього рішення.

Дотримання рішення Суду необхідно розуміти у двох аспектах: 1) як неможливість повторного прийняття акта (положення), який визнаний неконституційним (він не може бути правовою основою для прийняття інших правових актів); 2) з огляду на функцію захисту прав та свобод людини та громадянина Конституційним Судом України, яка виражена у формі окремих вказівок Суду про неконституційність конкретної дії (у рішенні № 4-рп/98 від 25 березня 1998 р. Суд визначив визнати таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), вживання терміна «закон» як форми нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим) [5].

3. Застосування рішення — це обов'язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, передбачений Законом України «Про Конституційний Суд України» [2], діяти згідно з конституційним змістом, з'ясованим Конституційним Судом України у рішенні.

Немає значення, у якій частині рішення (мотивувальній чи резолютивній) знаходиться правова позиція, рішення однаково обов'язкове для застосування.

Застосування, як форму реалізації рішення Конституційного Суду України, необхідно розуміти у двох аспектах: 1) рішення про офіційне тлумачення, у резолютивній частині якого Конституційний Суд України з'ясовує конституційний зміст положення, наприклад рішення від 29 травня 2002 р. №10-рп [6]. 2) рішення про відповідність Конституції України, у мотивувальній (а інколи і у резолютивній) частині якого Конституційний Суд України з'ясовує конституційний зміст положення з метою визначення його відповідності чи невідповідності Конституції України. Як бачимо, це різні види рішень, у яких різні правова природа та мета винесення і правові позиції

знаходяться у різних частинах, але і в першому і в другому випадках формою реалізації рішення буде його застосування.

4. Використання рішення — це дії громадянина, органів державної влади та місцевого самоврядування і їх посадових осіб, спрямовані на реалізацію їх права, передбаченого Конституцією України та галузевим законодавством, на перегляд судового рішення.

Використання як форма реалізації рішення Конституційного Суду України безпосередньо пов'язана із преюдиціальністю його рішень. Суди і правозастосовні органи зобов'язані переглянути свої рішення, прийняті на основі акта (положення), визнаного неконституційним, що також підкріплено ст. 361 ЦПКУ, ст. 245 КАСУ, ст. 112 ГПКУ. Акт (положення), визнаний неконституційним, втрачає чинність з дати, коли цей акт (положення) набув чинності, що вказує на зворотню дію рішень Конституційного Суду України, та можливість перегляду рішення суду за сукупністю умов. Підставою для цього буде норма законодавства, а передумовою — рішення Конституційного Суду України.

Необхідно звернути увагу, що не лише рішення, у яких Суд робить вказівку на їх преюдиціальність (наприклад рішення від 22 травня 2008 р. №10-рп [7]), можуть бути передумовою перегляду судового рішення, а кожне рішення Суду (про відповідність Конституції чи про офіційне тлумачення), у якому визнається акт (положення) неконституційним.

З'ясувавши основні характеристики форм реалізації рішень Конституційного Суду України можна простежити їх пов'язаність та одночасно відмінність одна від одної, що є важливим питанням для практики.

Так, наприклад, згідно з пунктом 3 частини 1 статті 156 Кодексу адміністративного судочинства України [8], суд

зупиняє провадження у справі в разі неможливості розгляду цієї справи до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного судочинства — до набрання законної сили судовим рішенням в іншій справі (що розглядалась в порядку конституційного провадження). У цьому випадку після завершення розгляду справи Конституційним Судом України і офіційного оприлюднення рішення суд зобов'язаний відновити провадження у справі та продовжити її розгляд згідно з рішенням Конституційного Суду України — тобто виконати його. Зовсім інша ситуація виникає, якщо звернутися до п. 5 ч. 2 ст. 245 Кодексу адміністративного судочинства України [8], згідно з якою підставами перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами є встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, іншого правового акта чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконано. У цій ситуації громадянин, який скористався своїм правом на провадження справи за нововиявленими обставинами — реалізував рішення Конституційного Суду України у формі використання, а суд — виконання, тому що саме на такі дії вказує йому ст. 150 Конституції України. Отже, можна зробити висновок, що реалізація одного і того ж рішення Конституційного Суду України відбувається різними формами та способами (опосередковано / безпосередньо).

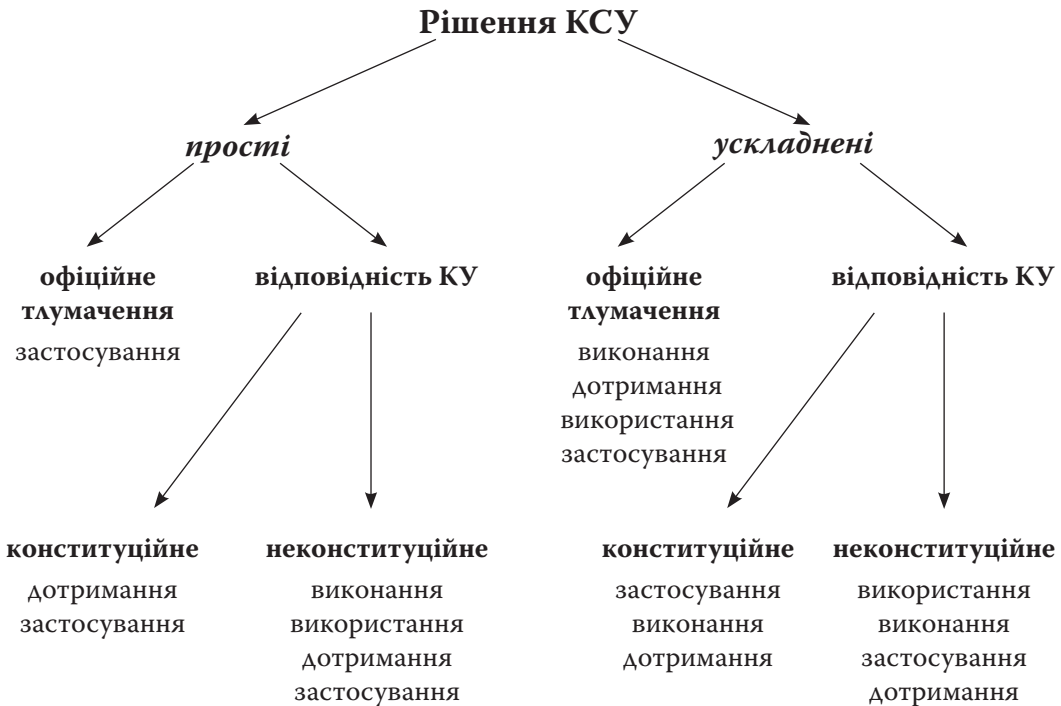
Також можна навести й інші приклади: рішення Конституційного Суду України від 25 березня 1998 року № 4-рп/98 [5]. У пункті 1 резолютивної частини цього рішення Суд визнав такими, що не відповідають Конституції України, нормативно-правовий акт Верховної Ради України Автономної Республіки Крим Закон Автономної Республіки Крим — це виконання, а п. 3 визначається таким, що не від-

повідает Конституції України вживання терміна «закон» як форма нормативно-правового акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим — це дотримання.

Яскравим прикладом є поєднання таких форм реалізації рішення як виконання і застосування. Наприклад, у пп. 1, 2, 3 резолютивної частини рішення від 30 жовтня 1997 р. №5-зп [9]: Конституційний Суд України з'ясовує конституційний зміст статей Закону України «Про інформацію», а п. 4 визнає неконституційним положення частини четвертої ст. 12 Закону України «Про прокуратуру». У першому випадку форма реалізації — застосування, у другому — виконання. Але на цьому комплексність форм реалізації цього рішення не вичерпується, адже у рішенні є положення, визнане неконституційним, тому тут присутня і така форма реалізації, як дотримання; також і використання рішення є актуальним у даному

випадку. Недолік законодавчого регулювання полягає у тому, що жодне галузеве законодавство не встановлює можливості провадження справи за нововиявленими обставинами на підставі рішення Конституційного Суду України про офіційне тлумачення, навіть, якщо у ньому визнається певне положення чи акт неконституційним. На нашу думку, ситуацію необхідно виправити шляхом внесення змін у Закон України «Про Конституційний Суд України» та галузеве законодавство.

Вище ми зазначали, що форма реалізації рішення Конституційного Суду України також залежить і від видової приналежності рішення. Що це означає? Це означає, що в залежності від того, це просте рішення чи ускладнене, чи можливо це рішення про офіційне тлумачення чи відповідність Конституції України, від цього буде залежати і той комплекс форм реалізації цього рішення.

Підводячи підсумок усього вищенаведеного, можна чітко простежити таку закономірність: видова приналежність рішення визначає комплекс форм його реалізації, який є незмінним, але який залежить від певних факторів впливу на нього, таких, як змістове наповнення рішення, належне виконання обов'язків суб'єктів реалізації рішення, використання права на оскарження тощо.

Комплексний характер форм реалізації рішень Конституційного Суду України зумовлює такі висновки:

1. Реалізація рішень Конституційного Суду України — це багатогранний процес, який розтягнутий у часі.

2. Якщо одна із форм реалізації рішень Конституційного Суду України припинила свою дію (відбулася), то це жодним чином не означає, що процес реалізації рішення припинився.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про Конституційний Суд України». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua>
2. Рішення Конституційного Суду України від 24 грудня 2004 року №22-рп (справа про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>
3. Рішення Конституційного Суду України від 13 травня 1998 року №6-рп (справа про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України»). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>
4. Рішення Конституційного Суду України від 22 грудня 2009 року №34-рп (справа про призначення суддів на адміністративні посади). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>
5. Рішення Конституційного Суду України від 25 березня 1998 року №4-рп. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>
6. Рішення Конституційного Суду України від 29 травня 2002 року №10-рп (справа про безоплатну медичну допомогу). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>
7. Рішення Конституційного Суду України від 22 травня 2008 року №10-рп (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>
8. Кодекс адміністративного судочинства України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
9. Рішення Конституційного Суду України від 30 жовтня 1997 року №5-рп (справа К. Г. Устименка). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ccu.gov.ua>